

# Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Τόμ. 1 (2023)

13ο Πανελλήνιο και Διεθνές Συνέδριο «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»



Το Moodle ως εργαλείο για τη δημιουργία κοινότητας μάθησης με στόχο την ενδυνάμωση σχολείου – οικογένειας σε κοινωνικοπαιδαγωγικό πλαίσιο

*Ειρήνη Παπαναστασάτου, Ευθυμία Πεντέρη, Λεωνίδα Φραγγίδης*

## Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαναστασάτου Ε., Πεντέρη Ε., & Φραγγίδης Λ. (2024). Το Moodle ως εργαλείο για τη δημιουργία κοινότητας μάθησης με στόχο την ενδυνάμωση σχολείου – οικογένειας σε κοινωνικοπαιδαγωγικό πλαίσιο. *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 1, 543-551. ανακτήθηκε από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/cetpe/article/view/7334>

# Το Moodle ως εργαλείο για τη δημιουργία κοινότητας μάθησης με στόχο την ενδυνάμωση σχολείου - οικογένειας σε κοινωνικοπαιδαγωγικό πλαίσιο

Ειρήνη Παπαναστασάτου<sup>1</sup>, Ευθυμία Πεντέρη<sup>2</sup>, Λεωνίδα Φραγγίδης<sup>3</sup>  
eirapana@psed.duth.gr, epenteri@psed.duth.gr, fragidis@mst.ihu.gr

<sup>1</sup> Υποψ. Διδ. ΤΕΕΠΗ ΔΠΘ,

<sup>2</sup> Επίκουρη Καθηγήτρια ΤΕΕΠΗ ΔΠΘ,

<sup>3</sup> Επίκουρος Καθηγητής ΔΕΤ-ΔΙΠΑΕ

## Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τη χρήση της πλατφόρμας Moodle στο πλαίσιο μιας συνεργατικής έρευνας δράσης με στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας σχολείου - οικογένειας, με έμφαση σε ζητήματα γραμματισμού παιδιών προσχολικής ηλικίας. Ειδικότερα, στην εργασία αυτή παρουσιάζονται αρχές και κριτήρια εδραίωσης μιας κοινότητας μάθησης και συνδέονται με τις επιλογές αξιοποίησης της πλατφόρμας Moodle σε σχέση με τη συμμετοχή εκπαιδευτικών και γονέων σε ένα συνεργατικό πρόγραμμα το οποίο βασίζεται στην τυπολογία της Erstein για τη γονική εμπλοκή. Ο προσδιορισμός του μαθησιακού οικοσυστήματος ως Ηλεκτρονική Κοινότητα Μάθησης, θα επιχειρηθεί να αναδειχθεί με αναφορά στα στοιχεία εκείνα που επισημαίνονται ως σημαντικά από τη σύγχρονη βιβλιογραφία προς αυτήν την κατεύθυνση και εστιάζουν όχι μόνο στα εξωτερικά ή/και στα τεχνικολειτουργικά χαρακτηριστικά ενός ψηφιακού μαθήματος αλλά δίνουν έμφαση στο κοινωνικό κεφάλαιο και στην ποσότητα και ποιότητα των αλληλεπιδράσεων στη βάση της κοινωνικοπαιδαγωγικής προσέγγισης.

**Λέξεις κλειδιά:** Moodle, ηλεκτρονική κοινότητα μάθησης, συνεργασία σχολείου - οικογένειας, προσχολική εκπαίδευση, κοινωνικοπαιδαγωγικό πλαίσιο.

## Εισαγωγή

Εκκινώντας από το νηπιαγωγείο είναι σημαντικό όλοι όσοι εμπλέκονται στη μαθησιακή διαδικασία να συνεργάζονται και να λειτουργούν ως ένας συνεργατικός «χώρος», ως κοινότητα μάθησης, σε συμφωνία με τον κοινωνικοπαιδαγωγικό και ειδικότερα συμπεριληπτικό ρόλο του σύγχρονου σχολείου (Πεντέρη και συν., 2022α). Αν και η οπτική αυτή, ιδιαίτερα όσον αφορά στην προσχολική εκπαίδευση στη χώρα μας άρχισε να αναδεικνύεται πρόσφατα, στη βιβλιογραφία και την εκπαιδευτική πολιτική ο όρος κοινότητα μάθησης χρησιμοποιείται εδώ και αρκετά χρόνια με ποικιλία ορισμών. Σήμερα, η κοινότητα μάθησης μπορεί να οριστεί ως ένα κοινωνικό δίκτυο ατόμων που εμπλέκονται σε διάλογο με στόχο την οικοδόμηση της συλλογικής γνώσης εντός του οποίου οι συμμετέχοντες αναπτύσσουν γνώσεις, στάσεις, εμπειρίες, πεποιθήσεις που μετασχηματίζονται σε κοινή πρακτική και αμοιβαία δράση (West & Williams, 2017). Στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος πλέον βρίσκονται οι Ηλεκτρονικές Κοινότητες Μάθησης (ΗΚΜ), στις οποίες οδήγησε η ανάπτυξη των τεχνολογιών του διαδικτύου. Οι ΗΚΜ στόχο έχουν εκτός από τον διαμοιρασμό εκπαιδευτικών πηγών σε ψηφιακή μορφή, τη βελτίωση κυρίως της συλλογικής γνώσης της κοινότητας γύρω από μια θεματική, αξιοποιώντας ως μέσο επικοινωνίας και συνεργασίας τον παγκόσμιο ιστό (Palloff & Pratt, 1999). Στην κατεύθυνση αυτή οι υποστηρικτές των διαδικτυακών κοινοτήτων μάθησης αναφέρουν πολλά επιπλέον οφέλη για τους συμμετέχοντες, καθώς με τη χρήση εργαλείων που βασίζονται στη δυνατότητα των

χρηστών του διαδικτύου να μοιράζονται πληροφορίες και να συνεργάζονται διαδικτυακά, ξεπερνούν γεωγραφικά όρια και χρονικούς περιορισμούς μέσω της ασύγχρονης επικοινωνίας εννοώντας την ατομική και συλλογική έκφραση (Κουρκουλή, 2019β). Επιπλέον σε δικτυωμένα περιβάλλοντα, υποστηρίζεται ότι η μάθηση αποτελεί μια κατεξοχήν κοινωνική πράξη, η οποία ενσωματώνει χαρακτηριστικά άτυπης και μη τοπικής μάθησης, εμπλουτίζοντας τη μαθησιακή εμπειρία.

Αν και σήμερα οι ΗΚΜ μπορεί να είναι τεχνολογικά προσιτές στη δημιουργία τους, ο σχεδιασμός και η βιωσιμότητά τους αποτελούν ένα σύνθετο εγχείρημα με προκλήσεις, γεγονός που αποτυπώνεται και από την αναφερόμενη συχνά αποτυχία τους (όπως ενδεικτικά αναφέρουν οι Chang et al., 2006) να ανταποκριθούν στον στόχο τους και να εξασφαλίσουν ποσοτικές αλλά κυρίως ποιοτικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών τους. Από τη διερεύνηση της σχετικής βιβλιογραφίας προκύπτει ότι δεν υπάρχει ένα ολοκληρωμένο μεθοδολογικό πλαίσιο σχεδιασμού και παρακολούθησης μιας ΗΚΜ (Τσιωτάκης, 2015), καθώς πολλοί λίγοι ερευνητές αναφέρουν συγκεκριμένες διαδικασίες και τεχνικές για τον σχεδιασμό μιας επιτυχημένης ΗΚΜ. Καταγράφονται όμως μια σειρά από θεμελιωμένες πρακτικές και θεωρητικές κατευθύνσεις, αναδεικνύοντας ανάμεσα σε άλλα τη μετατόπιση του ερευνητικού ενδιαφέροντος από την εστίαση στα τεχνολογικά χαρακτηριστικά στη σημασία των αλληλεπιδράσεων των μελών μιας ΗΚΜ.

### **Θεωρητικές κατευθύνσεις και προτάσεις για τον σχεδιασμό και τη διαχείριση μιας ΗΚΜ**

Καθώς η ανάπτυξη μιας ΗΚΜ αποτελεί ένα πολυεπίπεδο εγχείρημα χρειάζεται να βασίζεται σε θεωρήσεις που λαμβάνουν υπόψη τους ταυτόχρονα πολλούς παράγοντες και προϋποθέτει προσεκτικό σχεδιασμό αλλά και συνεχή έλεγχο και αξιολόγηση όλων των στοιχείων που συνθέτουν τη δομή και εξασφαλίζουν τη λειτουργία της. Τα στοιχεία που οριοθετούν μια ΗΚΜ και στη βάση των οποίων εξελίσσεται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή της αφορούν σε δύο ευρύτερες κατηγορίες: τα εξωτερικά, εκείνα που αφορούν τη φύση και λειτουργία της ΗΚΜ και τα εσωτερικά, αυτά δηλαδή που προσδιορίζουν τις αλληλεπιδράσεις των μελών της. Άλλοτε η εστίαση τείνει να αφορά στα εξωτερικά στοιχεία της ΗΚΜ, ενώ άλλοτε επιχειρείται η ανάδειξη της σημασίας των εσωτερικών της στοιχείων και η σημασία σύγκλισης και των δύο.

Στο μοντέλο διαδικτυακής μάθησης (Anderson, 2011) καταγράφεται η σημασία και η πολυπλοκότητα των επιπέδων αλληλεπίδρασης σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον μάθησης. Σύμφωνα με τον Anderson ένα διαδικτυακό περιβάλλον μάθησης περιλαμβάνει ποικίλα επίπεδα αλληλεπίδρασης: εκπαιδευόμενου με εκπαιδευόμενο, εκπαιδευόμενου με το εκπαιδευτικό περιεχόμενο, εκπαιδευόμενου με τον διδάσκοντα, διδάσκοντα με το εκπαιδευτικό περιεχόμενο, διδάσκοντα με διδάσκοντα στο πλαίσιο της συνεργασίας και επαγγελματικής ανάπτυξης. Οι Τσιωτάκης και Τζιμογιάννης (2011) εστιάζουν στον συνδυασμό τριών συστατικών για τη λειτουργία μιας ΗΚΜ: της κοινότητας (κοινωνική διάσταση), του κατάλληλου τεχνολογικού περιβάλλοντος που φιλοξενεί την κοινότητα (τεχνολογική διάσταση), και των προηγμένων παιδαγωγικών αρχών που ενσωματώνει (εκπαιδευτική διάσταση). Αντίστοιχα η Dabbagh (2005) προτείνει ένα πλαίσιο για τον σχεδιασμό και τη διαχείριση μιας ΗΚΜ το οποίο διαμορφώνεται από τη σχέση τριών αλληλοεπιδρώντων στοιχείων: 1) των παιδαγωγικών μοντέλων, 2) των διδακτικών και μαθησιακών στρατηγικών και 3) των τεχνολογικών εργαλείων του διαδικτύου.

Οι West και Williams (2017) προτείνουν ένα ευρύτερο θεωρητικό σχήμα για τις κοινότητες μάθησης συνολικά, αναδεικνύοντας τέσσερα στοιχεία ως σημαντικά για την οριοθέτησή τους:

την πρόσβαση και λειτουργία που αναφέρονται στα εξωτερικά χαρακτηριστικά μιας κοινότητας μάθησης και στις σχέσεις και όραμα που αφορούν στα εσωτερικά της όρια. Οι κοινότητες μάθησης συζητούνται σύμφωνα με καθένα από τα παραπάνω τα τέσσερα στοιχεία, με τα στοιχεία αυτά να λειτουργούν και ως δείκτες αξιολόγησης και κριτήρια αναστοχασμού. Αρχικά οι ερευνητές συμφωνούν ότι τα μέλη μιας κοινότητας μάθησης χρειάζονται να έχουν πρόσβαση μεταξύ τους, έναν κοινό τόπο συνάντησης. Ωστόσο και αν και η συζήτηση για το τι σημαίνει προσβασιμότητα σε μια κοινότητα μάθησης, συμπεριλαμβανομένου του αν αυτά τα όρια είναι φυσικά ή εικονικά, φαίνεται να είναι ακόμα σε εξέλιξη, δίνεται μεγαλύτερη έμφαση πλέον στη διασφάλιση ευκαιριών για πρόσβαση. Το δεύτερο στοιχείο των εξωτερικών χαρακτηριστικών, η λειτουργία, αφορά στην επίτευξη κάποιου στόχου, κάποιου «απώτερου σκοπού» και συνιστά το πιο κομβικό ίσως στοιχείο που προσδιορίζει τη φύση μιας κοινότητας μάθησης. Στα εσωτερικά στοιχεία, η ανάπτυξη και διατήρηση θετικής σχέσης μεταξύ των μελών αποτελούν σημαντικά στοιχεία για τη λειτουργία και την εδραίωση μιας κοινότητας μάθησης. Τα μέλη μιας κοινότητας, πρέπει να αισθάνονται ότι ανήκουν σε αυτήν, ότι μοιράζονται κατά κάποιο τρόπο μια σύνδεση με τα υπόλοιπα μέλη (Baker & Pomerantz, 2000). Τέλος, οι κοινότητες που προσδιορίζονται από κοινό όραμα δεν απαντώνται συχνά στη βιβλιογραφία· ωστόσο το πώς τα μέλη μιας κοινότητας μάθησης αντιλαμβάνονται την συμμετοχή τους σε αυτήν, είναι εξίσου σημαντικό. Η πίστη στη δυναμική της κοινότητας να ικανοποιήσει τη λειτουργία της και η δέσμευση που νιώθουν τα μέλη ως προς αυτόν τον κοινό σκοπό, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελεί ένα πρώτο βήμα για τη δόμηση κοινού οράματος (Μυλωνάκου-Κεκέ, 2021).

### ***Η περίπτωση μιας ΗΚΜ για τη συνεργασία σχολείου - οικογένειας με τη συμμετοχή γονέων στην προσχολική εκπαίδευση αξιοποιώντας την πλατφόρμα Moodle***

Η διαμόρφωση μιας ΗΚΜ για την ενίσχυση της συνεργασίας σχολείου και οικογένειας βρίσκεται σε συστοιχία με τις επιταγές του νέου Προγράμματος Σπουδών για την Προσχολική Εκπαίδευση, όπου το ψηφιακό περιβάλλον του νηπιαγωγείου αναφέρεται ως σημαντικός χώρος για την ανάπτυξη αλληλεπιδράσεων στη σχολική κοινότητα και τη διασύνδεση με την ευρύτερη κοινότητα (Πεντέρη και συν., 2022α). Αξιοποιώντας το προτεινόμενο από τους West και Williams πλαίσιο για την οριοθέτηση και τον σχεδιασμό μια σύγχρονης κοινότητας μάθησης, στη συνέχεια παρουσιάζεται η συλλογιστική σχεδιασμού της ηλεκτρονικής κοινότητας μάθησης ΣΥΝΔΕΣΥ (ΣΥΝεργατική έρευνα Δράσης για την Ενίσχυση της ΣΥνεργασίας νηπιαγωγείου-οικογένειας). Η συγκεκριμένη ΗΚΜ σχεδιάστηκε με στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας νηπιαγωγείου-οικογένειας, με έμφαση σε ζητήματα γραμματισμού, στη βάση του μοντέλου για τη γονική εμπλοκή της Epstein (2011), αξιοποιώντας την πλατφόρμα Moodle. Βασικό κριτήριο επιλογής της συγκεκριμένης πλατφόρμας αποτέλεσε ο σχεδιασμός της, ο οποίος στηρίζεται στην αρχή ότι ο άνθρωπος κατακτά τη γνώση αλληλεπιδρώντας με το περιβάλλον, ενώ ταυτόχρονα υποστηρίζει ποικίλους τρόπους αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της αλλά και διαφορετικά είδη περιεχομένων και δραστηριοτήτων. Για τη λειτουργία της ΗΚΜ και την ερευνητική διαδικασία λήφθηκε άδεια από την Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Στο πλαίσιο σχεδιασμού της ΣΥΝΔΕΣΥ επιδιώχθηκε, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που παρέχει η πλατφόρμα Moodle, να εξασφαλιστεί η δυνατότητα συμμετοχής των μελών (νηπιαγωγοί, γονείς) στους εξής τρεις τύπους μαθησιακών εμπειριών (βλ. Πίνακα 1): Γνώσεις, Δράσεις και άλλες Διεργασίες αντανακλώντας τους αντίστοιχους έξι τύπους γονικής

εμπλοκής που προτείνει το μοντέλο για τη γονική εμπλοκή της Epstein, στη βάση του οποίου υλοποιήθηκε η συνεργατική έρευνα δράσης αλλά και δίνοντας έμφαση στην ποιότητα των αλληλεπιδράσεων, σημαντικής διάστασης της εμπλοκής (βλ. Πεντέρη & Πετρογιάννης, 2017). Ειδικότερα οι Γνώσεις αφορούν σε μαθησιακές εμπειρίες που αντανακλούν τον 1ο και 2ο τύπο γονικής εμπλοκής και εστιάζουν στις διαδικασίες εκείνες σχετικά με τον ρόλο του σχολείου να βοηθήσει τους γονείς στην προσπάθειά τους να ενισχύσουν τη μάθηση και ανάπτυξη των παιδιών τους παρέχοντάς τους τα κατάλληλα ερεθίσματα αλλά και θεοπιζοντας κατάλληλα πρωτόκολλα επικοινωνίας με τους γονείς. Οι Δράσεις αφορούν σε εκείνες τις μαθησιακές εμπειρίες που εξασφαλίζουν την εμπλοκή των γονέων στις μαθησιακές εμπειρίες (3ος τύπος γονικής εμπλοκής) μέσα από πρωτοβουλίες που εκκινούν από το σχολείο με στόχο την καλλιέργεια συνεργασίας και επικοινωνίας με τους γονείς (π.χ. διαδικτυακές ενημερωτικές συναντήσεις) αλλά αναφέρονται και στη συμμετοχή των γονέων και την εμπλοκή τους σε κατεξοχήν εκπαιδευτικές δραστηριότητες (προτεινόμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες) (4ος τύπος γονικής εμπλοκής), ξεκινώντας από πιο απλές δραστηριότητες και προχωρώντας σταδιακά σε πιο σύνθετες. Τέλος οι Διεργασίες εστιάζουν σε ένα ανώτερο επίπεδο ενεργοποίησης της συμμετοχής των μελών της ΗΚΜ και στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις. Ειδικότερα αναφέρονται στην ενεργοποίηση των συμμετεχόντων να διατυπώνουν προτάσεις (5ος τύπος γονικής εμπλοκής) και στην από κοινού οργάνωση συνεργασιών με άλλες εκπαιδευτικές δομές, φορείς κλπ. (6ος τύπος γονικής εμπλοκής).

Ο προσδιορισμός του μαθησιακού αυτού οικοσυστήματος, ΣΥΝΔΕΣΥ, ως ΗΚΜ θα επιχειρηθεί στη συνέχεια να αναδειχθεί σε συνάρτηση με τα κριτήρια που προκύπτουν στο πλαίσιο των 4 στοιχείων που αναδεικνύονται ως σημαντικά από τους West και Williams (2017) για την οριοθέτηση μιας κοινότητας μάθησης, συζητώντας τα σε σχέση με τα ειδικότερα χαρακτηριστικά/λειτουργίες και δυνατότητες που εξασφαλίζει η πλατφόρμα Moodle.

### Πρόσβαση

Οι ΗΚΜ παρέχουν τη δυνατότητα πρόσβασης και συμμετοχής σε όλους τους τύπους μαθησιακών εμπειριών χωρίς χωροχρονικούς περιορισμούς εξασφαλίζοντας περισσότερες και με μεγαλύτερη ευελιξία ευκαιρίες για πρόσβαση σε όλα τα μέλη της. Στην περίπτωση της ΣΥΝΔΕΣΥ, ως μέλη της κοινότητας προσδιορίζονται δυνητικά όλοι οι γονείς και εκπαιδευτικοί των νηπιαγωγείων που συμμετέχουν στη δράση, ενώ συμπεριλαμβάνονται και δράσεις για τα παιδιά. Κατά την πιλοτική εφαρμογή της παρέμβασης (2021-2022) για την ΗΚΜ, τα μέλη της απαρτιζόνταν από τη συντονίστρια, τις δύο νηπιαγωγούς ενός δημόσιου νηπιαγωγείου, νησιωτικής περιοχής και τους γονείς των 16 μαθητών/τριών του. Στην κύρια εφαρμογή της παρέμβασης (2022-2023), στην ΗΚΜ συμμετείχαν: ο διαχειριστής της πλατφόρμας, η συντονίστρια, η ακαδημαϊκή υπεύθυνη της δράσης, οι νηπιαγωγοί 5 δημόσιων νηπιαγωγείων (από τρεις διαφορετικές γεωγραφικές περιφέρειες της ελληνικής επικράτειας) καθώς και οι γονείς των μαθητών/τριών των νηπιαγωγείων αυτών. Η πρόσβαση στην ΗΚΜ και στις δύο περιπτώσεις (πιλοτική και κύρια εφαρμογή) εξασφαλίστηκε μέσα από πρόσκληση εγγραφής που απεστάλη στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις μέσω του σχολείου και άμεσης δημιουργίας ticket εισόδου για όσους επιθυμούν να ενταχθούν στην κοινότητα. Στη συνέχεια η συμμετοχή στη συγκεκριμένη ΗΚΜ περιλαμβάνει μαθησιακές εμπειρίες που αφορούν στο τρίπτυχο: γνώσεις, δράσεις και άλλες διεργασίες (βλ. Πίνακα 1), όπως αυτές προσδιορίστηκαν παραπάνω, εμπλέκοντας όχι μόνο τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς αλλά και τα ίδια τα παιδιά, η πρόσβαση των οποίων διασφαλίζεται μέσω των «σημαντικών άλλων» σε ένα περιβάλλον που είναι ασφαλές και έχει συγκεκριμένα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται «συνέχεια» ανάμεσα στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του σχολείου και την εξωσχολική δράση παιδιών και γονέων και αλληλεπίδραση

με τους εκπαιδευτικούς, η οποία προσανατολίζεται σε εκπαιδευτικές δράσεις που εμπλουτίζουν το σχολικό πρόγραμμα χωρίς τις δυσκολίες και τους περιορισμούς της σύγχρονης συμμετοχής ή της συμμετοχής στο σχολείο. Για την υποστήριξη των πολυεπίπεδων διεργασιών και για να διαμορφωθεί το πλαίσιο των ρόλων των συμμετεχόντων, αξιοποιείται στη Moodle η δυνατότητα πρόσβασης με βάση τον ρόλο: 1. Διευθυντής/ διδάσκων (συντονίστρια, ακαδημαϊκά υπεύθυνη δράσης), 2. Περιορισμένος διδάσκων (νηπιαγωγοί συνεργαζόμενων σχολείων), 3. Συμμετέχων/ουσα-μαθητής (γονείς). Οι συμμετέχοντες/ουσες έχουν τη δυνατότητα, χωρίς χωροχρονικούς περιορισμούς, να ενημερώνονται για τις δράσεις που εξελίσσονται στον φυσικό χώρο του σχολείου, να συμμετέχουν σε προτεινόμενες για τις οικογένειες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, να επιλύουν απορίες επικοινωνώντας με τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας αλλά και να διατυπώνουν προτάσεις για την εξέλιξη της δράσης. Παράλληλα, μπορούν να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις που οργανώνονται στην ΗΚΜ, να αναρτούν υλικό από τη δική τους δράση και να ανταλλάσσουν ιδέες και απόψεις.

**Πίνακας 1. Τύποι μαθησιακών εμπειριών στην ΗΚΜ ΣΥΝΔΕΣΥ**

Τύπος μαθησιακής εμπειρίας	Παραδείγματα /Είδος υποσυστήματος (δραστηριότητας, πόρου) Moodle που αξιοποιήθηκε
Γνώσεις	Υλικό παρουσιάσεων (Αρχείο) Άρθρα, βιβλιογραφία και δικτυογραφία (Φάκελος)
Δράσεις	Συναντήσεις και συζητήσεις Εκδηλώσεις (Ταμπέλα, ανακοινώσεις, ημερολόγιο: Επικείμενα γεγονότα, Block πρόσφατη δραστηριότητα ) Παρακολούθηση βίντεο Ασκήσεις και δραστηριότητες (Διεύθυνση URL, Web 2)
Διεργασίες	Καταγραφή προτάσεων Σχολιασμός δράσεων Ανάρτηση υλικού (Forum, chat, εξωτερικά εργαλεία, διεύθυνση URL)

### Λειτουργία

Είναι σημαντικό τα μέλη να κατανοούν τον σκοπό για τον οποίο διαμορφώνεται η ΗΚΜ και να αποκτούν σαφή αντίληψη για τον δικό τους ρόλο. Στη ΣΥΝΔΕΣΥ η λειτουργία εστιάζει πρωτίστως στην ενίσχυση των οικογενειών αλλά και των εκπαιδευτικών να βρουν μέσα από διαδικασίες αλληλεπίδρασης και ανταλλαγών κατάλληλους τρόπους προαγωγής του γραμματισμού των παιδιών προσχολικής ηλικίας αλλά και να ενισχύσουν τη μεταξύ τους συνεργασία και σχέση. Για τη διευκόλυνση της στήριξης των συμμετεχόντων στα λειτουργικά όρια η πλατφόρμα οργανώνεται σε θεματικές ενότητες. Τόσο η εισαγωγική ενότητα, αλλά και οι επιμέρους ενότητες, υποδέχονται τον συμμετέχοντα με μία περιγραφή η οποία περιλαμβάνει πληροφορίες και στοιχεία σχετικά με τους ειδικότερους κάθε φορά στόχους, ενώ περιλαμβάνεται και επιπλέον εποπτικό υλικό όπως άρθρα, ενημερωτικά βίντεο, ψηφιακά παιχνίδια κλπ., καθιστώντας σαφείς στους συμμετέχοντες τους μαθησιακούς στόχους, την πορεία της έρευνας δράσης αλλά και το πλαίσιο της δικής τους συμμετοχής. Η συνεργασία

μεταξύ σχολείου και οικογένειας αποκτά τα χαρακτηριστικά της συνεκπαίδευσης (Μυλωνάκου-Κεκέ, 2021), καθώς όλοι όσοι συμμετέχουν στην ΗΚΜ εξελίσσουν τις γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις τους συνδυάζοντας τις δυνατότητες που προσφέρει το οικοσύστημα της ΗΚΜ με την τοπική εκπαίδευση.

### Σχέσεις

Αν και οι σχέσεις εξελίσσονται σταδιακά με ευθύνη όλων των μελών της, στην ΗΚΜ, ο συντονιστής έχει σημαντικό ρόλο στην ενίσχυσή τους, αντίστοιχα όπως ο εκπαιδευτικός της φυσικής τάξης ή ο ηγέτης της σχολικής μονάδας. Η ενθάρρυνση της αλληλεπίδρασης και η δημιουργία υποστηρικτικού περιβάλλοντος (Winograd, 2003) είναι κάποιιοι από τους ρόλους στους οποίους καλείται να ανταπεξέλθει ο συντονιστής και που επιδρούν σημαντικά στην ανάπτυξη θετικών σχέσεων. Ενισχυτικά στην κατεύθυνση αυτή, ο συντονιστής/διαχειριστής αξιοποιεί τα υποσυστήματα της πλατφόρμας προκειμένου να ενημερώνει, κινητοποιεί και ενθαρρύνει τα μέλη της κοινότητας. Στην ΗΚΜ τα ψηφιακά εργαλεία λειτουργούν υποστηρικτικά ώστε τα μέλη να αποκτήσουν αρχικά την αίσθηση του ανήκειν και στη συνέχεια να ενισχυθεί η κοινωνικότητα, το είδος και ο βαθμός της κοινωνικής τους αλληλεπίδρασης μέσα από τη συμμετοχή σε συνεργατικές δραστηριότητες. Ειδικότερα, η δυνατότητα συμμετοχής των μελών στις συζητήσεις, υποστηρίζεται, ότι αυξάνει το αίσθημα της σύνδεσης των μελών της. Στην πλατφόρμα Moodle δίνεται έμφαση στη συνεργασία των συμμετεχόντων στη δόμηση της γνώσης, την κοινή χρήση πόρων, την επικοινωνία μέσω συζητήσεων και την ανταλλαγή ιδεών, στοιχεία απαραίτητα για την εδραίωση θετικής σχέσης. (βλ. Πίνακα 2). Η πλατφόρμα, ως ένα μαθησιακό οικοσύστημα που συγκεντρώνει τους συμμετέχοντες και ενσωματώνει διάφορους πόρους κοινής χρήσης, εσωτερικούς και εξωτερικούς, αναδεικνύεται σε πολύτιμο εργαλείο αλληλεπίδρασης και σημείο αναφοράς για τη μαθησιακή διαδικασία και αλληλεπίδραση.

**Πίνακας 2. Διαμόρφωση σχέσεων στην ΗΚΜ ΣΥΝΔΕΣΥ**

Ενίσχυση αλληλεπιδράσεων	Παραδείγματα/Είδος υποσυστήματος (δραστηριότητας, πόρου) Moodle που αξιοποιήθηκε
Συνεργασία στη δόμηση σχέσεων	Υλικό παρουσιάσεων (π.χ. για τον γραμματισμό) (Αρχείο) Άρθρα, βιβλιογραφία και δικτυογραφία (Φάκελος)
Κοινή χρήση πόρων	Παρακολούθηση βίντεο Συμμετοχή/ σχολιασμός σε δραστηριότητες (Forum, Διεύθυνση URL) Εκδηλώσεις Συναντήσεις/ συζητήσεις (Ταμπέλα, Ημερολόγιο: Επικείμενα γεγονότα, Διεύθυνση URL)
Επικοινωνία και ανταλλαγή ιδεών	Καταγραφή απόψεων και προτάσεων Σχολιασμός δράσεων (forum, chat) Ανάρτηση υλικού (Διεύθυνση URL)

### Όραμα

Οι διεργασίες της κοινότητας λειτουργούν: (α) οριζόντια, μεταξύ των σχολείων, σε τέσσερα επίπεδα αλληλεπιδράσεων: μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών, μεταξύ εκπαιδευτικών, μεταξύ γονέων, μεταξύ όλων και της συντονίστριας, (β) κάθετα, συνεργασία εντός σχολείου, σε δύο επίπεδα: συνεργασία εκπαιδευτικού-γονέων, συνεργασία γονέων μεταξύ τους και όλων με τη συντονίστρια. Η ίδια η συμμετοχή και η εργασία στις δραστηριότητες της ΗΚΜ, αποτελούν διεργασίες που υποστηρίζουν την ανάπτυξη οράματος και δέσμευσης ως προς αυτό. Στην ΣΥΝΔΕΣΥ, με στόχο να ενισχυθεί η αίσθηση της ευθύνης αλλά και των δικαιωμάτων των μελών σε σχέση με τη λειτουργία της κοινότητας έχει διαμορφωθεί ένα κοινό πλάνο εργασίας με βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους και τις σχετικές δράσεις, διαδικασίες και ρόλους, στοιχεία που είναι ως ένα βαθμό σταθερά και διαπραγματεύσιμα στοιχεία, ταυτόχρονα. Κοινός σκοπός είναι η ενίσχυση του γραμματισμού και της συνεργασίας όλων των μελών της σχολικής κοινότητας.

### Συμπεράσματα

Στην εργασία αυτή επιχειρήθηκε ο προσδιορισμός ενός μαθησιακού οικοσυστήματος (ΣΥΝΔΕΣΥ) ως ΗΚΜ, σε συνάρτηση με τα κριτήρια που προκύπτουν στο πλαίσιο των 4 στοιχείων που αναδεικνύονται ως σημαντικά από τους West και Williams (2017) συνδέοντάς τα με τις επιλογές αξιοποίησης της πλατφόρμας Moodle σε σχέση με τη συμμετοχή εκπαιδευτικών και γονέων σε ένα συνεργατικό πρόγραμμα το οποίο βασίζεται στην τυπολογία της Epstein για τη γονική εμπλοκή. Ειδικότερος στόχος της ΗΚΜ αυτής είναι η ενίσχυση των οικογενειών αλλά και των εκπαιδευτικών να βρουν μέσα από διαδικασίες αλληλεπίδρασης κατάλληλους τρόπους προαγωγής του γραμματισμού των παιδιών προσχολικής ηλικίας αλλά και να ενισχύσουν τη μεταξύ τους συνεργασία και σχέση, λειτουργώντας ενισχυτικά στη φυσική κοινότητα μάθησης.

Η διαδικασία αυτή είναι ένα σύνθετο εγχείρημα. Γι' αυτό και συχνά αναφέρεται ότι δεν είναι δυνατόν να σχεδιαστούν ακριβώς αλλά καλλιεργούνται, αυτό-οργανώνονται και εξελίσσονται ανάλογα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μελών της (Wenger, 1998). Επιπλέον, οι σχετικές ΗΚΜ, σχεδόν στο σύνολό τους αφορούν στη συμμετοχή εκπαιδευτικών, ενώ δεν αναφέρονται, τουλάχιστον στη χώρα μας ανάλογες προσπάθειες αλλά και σχετικό μοντέλο/ πλαίσιο που να ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες της προσχολικής εκπαίδευσης και του συμπεριληπτικού χαρακτήρα του σύγχρονου νηπιαγωγείου, στη βάση του οποίου η ισότιμη και χωρίς περιορισμούς συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στη μαθησιακή εμπειρία αποτελεί προτεραιότητα. Σε αυτή την κατεύθυνση η πρόταση των West και William εκτιμάται ότι συνεισφέρει σημαντικά καθώς πέραν από την αποσαφήνιση του ρόλου και της σημασίας των εξωτερικών χαρακτηριστικών μιας ΗΚΜ, αναδεικνύει τη σημασία των εσωτερικών χαρακτηριστικών της, εστιάζοντας στον ρόλο των αλληλεπιδράσεων των μελών μέσα από διεργασίες που αντανάκλουν τον κοινωνικοπαιδαγωγικό χαρακτήρα του σύγχρονου σχολείου. Επιπλέον, αν και δεν αποτελεί ένα συνεκτικό θεωρητικό μοντέλο με σαφείς μεθοδολογικές κατευθύνσεις, η πρόταση των West και Williams (2017) μπορεί να λειτουργήσει θετικά στον σχεδιασμό και την παρακολούθηση μιας ΗΚΜ, καθώς τα στοιχεία στη βάση των οποίων προτείνεται η οριοθέτηση μιας κοινότητας μάθησης λειτουργούν παράλληλα και ως δείκτες/κριτήρια διαρκούς παρακολούθησης και αξιολόγησης της εξέλιξης μιας ΗΚΜ.

Ο σχεδιασμός και η οργάνωση της ΣΥΝΔΕΣΥ στο πλαίσιο των θεωρητικών ερεισμάτων που αναφέρθηκαν αποτελεί μια καινοτομία για την ελληνική προσχολική εκπαίδευση προσπάθεια. Η διαδικασία αξιολόγησης και αποτίμησής της είναι ένα εξίσου σύνθετο με τον

σχεδιασμό της εγχείρημα, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι κοινωνικές συλλογικότητες στις ΗΚΜ μπορεί να είναι λίγες φορές αποκλειστικά διαδικτυακές, ειδικότερα όταν αυτές λειτουργούν υποστηρικτικά στις «φυσικές» κοινότητες μάθησης, όπως στην συγκεκριμένη περίπτωση. Σύμφωνα με τους West και Williams (2017), η διαδικασία αυτή, πέρα από την ποσοτική αποτόπωση κάποιων στοιχείων-δεικτών (π.χ. συχνότητα αξιοποίησης συνεργατικών εργαλείων) μπορεί να ερευνηθεί ουσιαστικά μόνο βοηθώντας τους συμμετέχοντες να περιγράψουν τα συναισθήματα και τις σκέψεις για την κοινότητα που βιώνουν. Η αποτίμηση αυτών των στοιχείων που προσδιορίζονται από τη βιβλιογραφία ως εσωτερικά όρια μιας κοινότητας μάθησης και που αναδεικνύουν και τη σημασία των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και εμπειριών στην εξέλιξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στη διαμόρφωση της γνώσης βρίσκεται υπό εξέλιξη, ακολουθώντας ποιοτικές διαδικασίες, όπως ανάλυση δεδομένων που προέκυψαν από τις ομάδες συζήτησης στο φόρουμ της ΗΚΜ αλλά και από τις ατομικές συνεντεύξεις των μελών της και τη συμμετοχή αντιπροσώπων σε ομαδικές συνεντεύξεις (ομάδες εστίασης) με ημιδομημένα πρωτόκολλα συνέντευξης.

Σε σχέση με το περιβάλλον της πλατφόρμας Moodle διαφαίνεται ότι πράγματι επιτρέπει και προσανατολίζει προς συνεργατικές πρακτικές (π.χ. χώροι επικοινωνίας μελών και ανταλλαγής απόψεων) ενώ ενσωματώνονται και άλλα συνεργατικά εργαλεία (όπως ψηφιακοί συνεργατικοί πίνακες κ.α.), παίζοντας σημαντικό ρόλο στο πως θα δομηθεί και θα εδραιωθεί η κοινότητα. Επιπλέον, η συνεργατική έρευνα δράσης έχει μια δυναμική δομή, αρθρωτή που οργανώνεται σε θεματικές ενότητες αντίστοιχα και στην πλατφόρμα, στον σχεδιασμό των οποίων λαμβάνονται υπόψη οι προτάσεις και ανάγκες όλων των συμμετεχόντων (εκπαιδευτικών, γονέων). Εξασφαλίζεται τέλος τη συμμετοχή στο μέτρο του δυνατού και των παιδιών στην ΗΚΜ, μέσα από εκπαιδευτικά, ψηφιακά παιχνίδια αλλά και με τη συμμετοχή τους σε δράσεις με τη συμμετοχή γονέων στο σπίτι αλλά και στο σχολείο. Αυτή η προοπτική βρίσκεται σε συστοιχία με τον κοινωνικοπαιδαγωγικό προσανατολισμό του νηπιαγωγείου, ο οποίος δίνει έμφαση στη μετατόπιση από την ευκαιριακή και μεμονωμένη αλληλεπίδραση νηπιαγωγών και γονέων στη συγκρότηση ισχυρών συνεργατικών δικτύων που παράγουν κοινωνικό κεφάλαιο (Μυλωνάκου - Κεκέ, 2017; Πεντέρη και συν., 2022β).

## Αναφορές

- Anderson, T. (2011). *The theory and practice of online learning* (2nd Edition). AU Press.
- Baker, S., & Pomerantz, N. (2000). Impact of learning communities on retention at a metropolitan university. *Journal of college student retention*, 2(2), 115-126.
- Chang, C. K., Chen, G. D., & Li, L. Y. (2006). Constructing a community of practice to improve coursework activity. *Computers & Education*, 50, 235-247.
- Dabbagh, N. (2005). Pedagogical models for E-Learning: A theory-based design framework. *International journal of technology in teaching and learning*, 1(1), 25-44.
- Epstein, J. L. (2011). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (2nd ed.). Westview Press.
- Palloff, R. M. & Pratt, K. (1999). *Building learning communities in cyberspace*. Jossey-Bass.
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge University Press.
- Winograd, D. (2003). The roles, functions and skills of moderators of online educational computer conferences for distance education. *Computers in the schools*, 20(3), 61-72.
- West, R.E., & Williams, G.S. (2017). I don't think that word means what you think it means: A proposed framework for defining learning communities. *Educational Technology Research and Development*, 65, 1569-1582. <https://doi.org/10.1007/s11423-017-9535-0>
- Κουρκουλή, Κ. (2019β). Διαδικτυακές κοινότητες μάθησης. Στο *Ενιαίο τεύχος υλικού αναφοράς: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση και εφαρμογή των ψηφιακών τεχνολογιών στη διδακτική πράξη*. Τόμος Α (σ. 323-344). ΙΕΠ: Εκπαίδευση Επιμορφωτών Β' επιπέδου Τ.Π.Ε.

- Μυλωνάκου - Κεκέ, Η. (2021). *Κοινωνική παιδαγωγική. Θεωρία και πράξη*. Παπαζήση.
- Μυλωνάκου-Κεκέ, Η. (2017). Σχέσεις σχολείου, οικογένειας και κοινότητας με κοινωνικοπαιδαγωγικό προσανατολισμό: εκκινώντας την έρευνα από τους εκπαιδευτικούς. *Επιστήμες Αγωγής*, 2, 84-113.
- Πεντέρη, Ε., Χλαπάνα, Ε., Μέλλιου, Κ., Φιλιππίδη, Α., & Μαρινάτου, Θ. (2022α). *Πρόγραμμα Σπουδών για την Προσχολική Εκπαίδευση - Διευρυμένη Έκδοχή* (2η Έκδοση, 2022 ΙΕΠ). Στο πλαίσιο της Πράξης «Αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών και Δημιουργία Εκπαιδευτικού Υλικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» του ΙΕΠ με MIS 5035542.
- Πεντέρη, Ε., Χλαπάνα, Ε., Μέλλιου, Κ., Φιλιππίδη, Α., & Μαρινάτου, Θ. (2022β). *Οδηγός νηπιαγωγού - Υποστηρικτικό υλικό. Πιξίδα: Θεωρητικό και Μεθοδολογικό Πλαίσιο-Πρακτικές Εφαρμογές και Διδακτικοί Σχεδιασμοί*. Στο πλαίσιο της Πράξης «Αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών και Δημιουργία Εκπαιδευτικού Υλικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» του ΙΕΠ με MIS 5035542.
- Πεντέρη, Ε. & Πετρογιάννης, Κ. (2017). Η γονική εμπλοκή υπό το πρίσμα της θεώρησης του "εκπαιδευτικού θύλακα" του παιδιού. *Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες της αγωγής και εκπαίδευσης*, 3, 97-122. <https://doi.org/10.12681/dial.14050>
- Τσιωτάκης, Π. (2015). *Μηχανισμοί συμμετοχής, αλληλεπίδρασης και συνεργασίας σε ηλεκτρονικές κοινότητες μάθησης εκπαιδευτικών: Ο ρόλος της δομής στην ανάπτυξη κοινότητας μάθησης* (Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Σπάρτη.
- Τσιωτάκης, Π., & Τζιμογιάννης, Α. (2011). Ηλεκτρονικές κοινότητες μάθησης εκπαιδευτικών: Τεχνολογικά εργαλεία και ζητήματα σχεδιασμού. Στο *Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου Καθηγητών Πληροφορικής* (σ. 124-131). Ιωάννινα.